

ANKARA AHİLERİ YÖNETİMİNDEN ÖNCE TÜRKİYE SELÇUKLU ŞEHZADELERİNİN ANKARA'DAKİ FAALİYETLERİ VE MÜCADELELERİ

Rıfat İlhan ÇELİK*

Araştırma Makalesi

DOI: <https://doi.org/10.47088/utad.1387258>

Özet

Türkiye Selçukluları zamanında Ankara şehri, Selçuklu şehzadelerinin birbirleri ile mücadele ettikleri önemli bir mekân olmuştur. Tarihi kaynaklarda bu mekânın Türk hakimiyetine giriş tarihi belli değildir. Buna rağmen 1073-1101 yılları şehirde ilk Türk hakimiyetinin görüldüğü yıllar olur. Selçuklu şehzadelerinden Sultan I. Kılıç Arslanoğlu Melik Arap, 1110 yılından sonra şehre gelir ve burada Selçuklu hakimiyetini tesis eder. Ankara şehri 1124-1127 yılları arasında Melik Arap ve Danişmendli Emir Gazi arasındaki mücadelelerde sık sık el değiştirir. 1127 yılında ise Danişmendli Emir Gazi, arka arkaya Melik Arap karşısında başarılı olarak Ankara'yı ele geçirir. Bundan sonra Ankara'da 1142 yılına kadar Danişmendli hakimiyeti yaşanır. 1142 yılında ise Sultan Mesud başta Ankara olmak üzere Çankırı, Kastamonu, Kayseri ve Malatya'yı Türkiye Selçuklu Devleti'ne tekrar bağlı hale getirir. Sultan Mesud'un ölümünden sonra ise Ankara şehri sık sık iktidar mücadelelerinin yaşandığı bir bölge olur. Şehirde sırasıyla Melik Şahinşah-Sultan II. Kılıç Arslan, Melik Muhyiddin Mesud-II. Süleymanşah, Melik Alâeddin Keykubâd- İzzeddin Keykâvus mücadeleleri yaşanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Danişmendliler, İktidar Mücadeleleri, Türkiye Selçukluları.

THE ACTIVITIES AND STRUGGLES OF TURKEY SELJUKI PRINCES IN ANKARA BEFORE THE ADMINISTRATION OF ANKARA AKHIS

Abstract

During the time of the Seljuks of Turkey, the city of Ankara became an important place where the Seljuk princes fought with each other. In the historical sources, the date of the entry of this place into Turkish domination is not clear. Despite this, the years 1073-1101 were the years when the first Turkish domination was seen in the city. Sultan the first Kılıç Arslanoğlu Melik Arap came to the city after 1110 and established the Seljuk domination here. The city of Ankara changed hands frequently between the years of 1124-1127, between Melik Arab and Emir Gazi from Danishmend. In 1127, Emir Gazi of Danishmend captured Ankara successfully against Melik Arab. After that, the Danishmend rule was experienced in Ankara until 1142. In 1142, Sultan Mesud made Çankırı, Kastamonu, Kayseri and Malatya, especially Ankara, subordinate to the Seljuk state of Turkey again. After the death of Sultan Mesud, the city of Ankara became a region where power struggles were often experienced. In the city, respectively, Melik Şahinşah-Kılıç Arslan the second, Melik Muhyiddin Mesud- Süleymanşah the second, Melik Alâeddin Keykubâd- İzzeddin Keykâvus struggles had been experienced.

Keywords: Ankara, Danishmends, Power Struggles, Seljuks of Turkey.

Giriş

Ankara şehri ilk kuruluş yıllarından itibaren Anadolu'daki jeostratejik konumu dolayısıyla bu bölgeye hâkim olmak isteyen güçlerin hedefi olmuş ve

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: rcelik@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5109-3732.

birçok devlet tarafından ele geçirilmiştir. Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya sefer düzenledikleri XI. yüzyıldan itibaren Ankara siyasî olarak Bizans'a bağlı önemli bir merkez idi.¹

Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan önderliğinde 26 Ağustos 1071 tarihinde Bizans Devleti'ne karşı kazanılan Malazgirt Meydan Muharebesi, tarihin akışını ve yönünü Türkler lehine değiştirir. Sultan Alparslan savaştan sonra yaptığı anlaşmanın yeni Bizans İmparatoru VII. Mikhael Dukas tarafından tanınmaması üzerine, Türk beylerine ve boylarına Anadolu'yu fetih emrini verir.² Anadolu akınlarının başında Artuk, Tutak gibi ünlü Selçuklu beyleri bulunur. Bu beyler Malazgirt Savaşı'ndan sonra bir yıl gibi kısa bir sürede Batı Anadolu ve Marmara sahillerine kadar olan bölgeleri ele geçirirler. Ayrıca Süleyman-şâh ve Mansur kardeşler, Gümüştekin Ahmet Gazi, Mengüçük Gazi, Ebû'l-Kasım ve Emir Boldacı gibi Türkmen beyleri de Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde faaliyetlerde bulunur. 1073 yılına kadar Türkler, Anadolu'nun kilit noktaları kabul edilen Sivas, Kayseri, Konya, Ankara, Eskişehir, Amasya ve Sakarya şehirlerine hâkim olurlar. Bu şehirlerden Ankara, 1071-1073 yılları arasında güçlü istihkâmları sayesinde Türk hâkimiyetine girmez ve Bizans'ın ileri karakolu vazifesini görür.³

Tarihi kaynaklarda Ankara'nın Türk hakimiyetine giriş tarihi kesin olarak belli değildir. Buna ilaveten şehri ele geçiren ilk Türk komutanın kim olduğu da şüphelidir. Bu dönem Anadolu tarihinin karanlıkta kalmış bir devridir. Muhtemelen 1073 yılı ve sonrasında bu bölgelerde faaliyetlerde bulunan Selçuklu beylerinden Süleyman-şâh ve Mansur kardeşler veya komutanlarından Eksükoğlu Artuk Bey ve Danişmendli beylerinden Ahmed Gazi tarafından ele geçirilme ihtimalleri üzerinde durulabilir⁴

Ankara tarihinin Bizans hakimiyeti dönemindeki son olayları, kaynaklara göre 1073 yılına ait olup Alexios'un, kardeşi İsaakios'u kurtarmak için Ankara'ya gelişi ve sonrasında onun Ankara'dan ayrılışı ile ilgilidir. Buna göre İmparator VII. Mikhael, Türk ilerleyişini durdurmak için Ölmezler (İmmortal) adı ile bir

¹ Hasan Akyol, "Ankara'nın Türk Hâkimiyetine Girişi ve Şehrin İlk Türk Fatih", *Bellekten*, C. LXXX, S. 287-289, 2016, s. 757.

² Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. H. D. Andreasyan, Notlar: E. Dulaurer, H. Yinanç, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 144; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 36; Salim Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi (Sultan Alparslan'dan Uluğ Keykubâd'a)*, Berikan Yayınları, Ankara 2016, s. 46, 47.

³ Akyol, *a.g.m.*, s. 760; Koca, *a.g.e.*, s. 67; Turan, *a.g.e.*, s. 36; Besim Darkot, "Ankara", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, C. I, Ankara 1979, ss. 437-453.

⁴ *Danişmend Gazi Destanı (Dânişmend-nâme)*, Haz. Necati Demir, Niksar Belediyesi Yayınları, Ankara 2012, s. 285, 286; Mehmet Ali Hacıgökmen, *Ahiler Şehri Ankara*, Kömen Yayınları, Konya 2011, s. 23; Darkot, *a.g.m.*, s. 444; Akyol, *a.g.m.*, s. 763, 765.

birlik oluşturarak bu birliklerden Bizans kuvvetlerinin başına Alexios ve kardeşi İsaakios'u, Frank birliklerinin başına da Roussel'i geçirir. Bizans ve Frank askerleri Türklere karşı Kayseri'ye kadar birlikte hareket ederler. Ancak Kayseri'de araları açılır ve ayrılırlar. Türk birlikleri Kayseri'de Alexios ve kardeşi İsaakios'un birliklerini bozguna uğratırlar. Savaşta İsaakios esir düştüğü gibi kardeşi Alexios da canını zor kurtarır. Alexios kardeşini fidye karşılığında kurtarmak üzere İstanbul'a gider. Döndüğünde kardeşi İsaakios'u, bölge şehir kuvvetleri tarafından fidyesi ödenmiş bir şekilde Ankara'da bulur. İki kardeş Ankara'da üç gün kalıp dinlenirler ve daha sonra İstanbul'a dönerler.⁵ Muhtemelen bu olaylardan sonra Ankara hareketli Türkmen kuvvetleri tarafından ele geçirilir. Komutanlardan Roussel ise kuvvetlerini Bizans'a çevirerek Sivas'ı işgal eder. Bununla da kalmayarak İstanbul'u ele geçirmek için planlar yapar. Bizans imparatoru onu ancak Artuk Bey ve ardından Anadolu'ya gelen Tutak Bey'in yardımları sayesinde durdurabilir.⁶

1101 yılına kadar devam eden Ankara'daki Türk hakimiyeti, Haçlı kuvvetleri komutanı Raymond de Toulouse'nin Ankara'yı⁷ ele geçirerek Türkler ile İncil ve Haç taşıyan yerli halkı kılıçtan geçirmesi ve kaleyi Bizans imparatoruna teslim etmesi ile sona erer.⁸ Böylece Ankara'da 1073-1101 yılları ilk Türk hakimiyetinin yaşandığı dönem olur. 1102 yılında ikinci bir Fransız Haçlı ordusu Comte de Nevers komutasında Ankara'dan geçer ve bu bölgenin Bizans hâkimiyetinde bulunmasından istifade ile birliklerine lojistik destek sağlarlar. Buna rağmen her iki Haçlı seferi başarısızlık ile sonuçlanır.⁹

Görüldüğü üzere Ankara şehri, Malazgirt Savaşı ile başlayan süreç içerisinde Selçuklu komutanları tarafından ele geçirilir. Şehrin ne zaman Türk hakimiyetine girdiği kesin olarak bilinmemektedir. Nitekim şehirde bulunanlar

⁵ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I*, Haz. Refet Yinanç, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 77; Anna Komnena, *Alexiad (Malazgirt'in Sonrası)*, Çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınları, İstanbul 1996, s. 16-18; Akyol, a.g.m., s. 762; Güray Kırpık-Abdülkerim Erdoğan, *Şehr-i Kadîm Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2015, s. 208.

⁶ Anna Komnena, a.g.e., s. 16-18; Turan, a.g.e., 36, 37; Koca, a.g.e., s. 47; Ali Sevim, *Ünlü Selçuklu Komutanları (Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s. 48, 49).

⁷ Amin Maalouf'a göre; *Anadolu'nun merkezindeki bu şehir Türk topraklarının da tam ortasıdır ve Kılıç Arslan Frenklerin bu şehre saldırabileceklerine hiç ihtimal vermemiştir. Yetişmeye bile fırsat bulamadan Frenkler şehri alır. Kılıç Arslan dört yıl geriye, İznik'in düştüğü günlere geri dönmüş gibi hisseder kendini...* Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s. 72.

⁸ Anna Komnena, a.g.e., s. 16-18.

⁹ Abdülkerim Özyayın, "Ankara (İslami Dönem)," *DİA*, C. III, Ankara 1991, s. 204; Darkot, a.g.m., s. 442, 444; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul 1994, s. 99; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996, s. 35.

1071-1073 yılları arasında doğuda önemli bir Bizans üssü olarak Türk akınlarına karşı koyar. Şehir 1073 yılı içerisinde tekrar Türk hakimiyetine girse de 1101 yılında bölgeye ulaşan Haçlı kuvvetleri ile komutanlarının askerî faaliyetleri sonucunda Selçuklu hakimiyeti sona erer ve Bizans hakimiyeti başlar. 1102 yılında ise Ankara stratejik önemi ve ikmal yolları güzergahında önemli bir şehir olmasından dolayı yine Haçlıların uğradıkları bir merkez olarak karşımıza çıkar.

1. Selçuklu-Danişmendli Mücadelesi ve Melik Arap'ın Ankara'daki Faaliyetleri

Kılıç Arslan'ın Habur nehri kenarında 14 Haziran 1107 yılında Büyük Selçuklu Devleti vassalları ile girdiği mücadeleyi ve hayatını kaybetmesi Türkiye Selçuklu Devleti yönetiminde büyük bir buhrana sebep olur. Bu buhranda Selçuklu iktidarının çöküşü, teşkilatının dağılışı, savunmasız ve korumasız kalan Selçuklu halkı 1107-1110 tarihleri arasında Bizans, Haçlı ve Ermenilerin tehdit ve tehlikelerine maruz kalır.¹⁰

Kılıç Arslan'ın Şâhinşâh, Mesud, Arap ve Tuğrul Arslan adlarında dört oğlu bulunur. Bunlardan Şâhinşâh en büyükleridir ve babasının öldüğü esnada komutan Çavlı tarafından tutsak alınıp Büyük Selçuklu Devleti'nin merkezine sevk edilir. Bu esnada şehzade Mesud ve Arap'ın nerede olduğu bilinmemektedir. En küçük oğlu Tuğrul Arslan ise komutan Bozmuş tarafından Musul'dan Malatya'ya kaçırılarak burada sultan ilan edilir.¹¹

Kılıç Arslan'ın en büyük oğlu Şâhinşâh'ın 1110 tarihinde Konya'da tahta çıkması ile Türkiye Selçuklu devletinde otorite boşluğu ortadan kalkar ancak iktidar mücadeleleri devam eder. Şâhinşâh iktidarı önünde en büyük tehlike olarak gördüğü kardeşleri Mesud ve Arap'ı tutuklatarak hapse koyar. Bir süre sonra fırsatını bulan her iki şehzade de kaçır. Bu şehzadelerden Mesud, Danişmendli beylerinden Emir Gazi'nin yanına sığınarak, onun kızı ile evlenir. Melik Arap ise bu esnada Selçuklulara ait olan Ankara'yı ele geçirir ve faaliyetlerine buradan devam eder.¹²

Şehzade Mesud kayınpederi Danişmendli hükümdarı Melik Gazi'nin desteği ile kardeşi Şâhinşâh'ı bertaraf edip Konya'da Selçuklu tahtına oturur (1116). Kardeşi Melik Arap ise bu esnada Ankara, Çankırı ve Kastamonu hakimidir. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra, Anadolu'nun en güçlü hükümdarı haline gelen Danişmendli Emir Gazi, Selçuklulardan Tuğrul Arslan'ın elinde bulunan Malatya'yı almak ister. Emir Gazi, damadı Sultan Mesud'un da

¹⁰ İbn Kalânisî, *Zeyl Târih-i Dimâşk (Şam Tarihine Zeyl)*, Çev. Onur Özatağ, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020, s. 27, 28.

¹¹ Koca, *a.g.e.*, s. 123, 124.

¹² Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 349; Koca, *a.g.e.*, s. 126; Turan, *a.g.e.*, 149, 150; Kırpık ve Erdoğan, *a.g.e.*, 210.

destekleri ile Malatya'yı 1124 yılında ele geçirir. Bu durum kardeşi Melik Arap'ın tepkisine neden olur. Melik Arap, otuz bin kişilik bir ordu toplayarak kardeşi Sultan Mesud'u yener.¹³

Melik Arap bu başarıdan aldığı cesaret ile Konya üzerine yürür. Bu esnada Emir Gazi, Artuklular ile uğraştığından, Sultan Mesud'a gereken desteği veremez. Sultan Mesud çaresiz bir şekilde Bizans İmparatoru İoannes'ten yardım istemek üzere İstanbul'a gider. İmparator, Balkanlardaki askeri faaliyetlerinden dolayı Sultan Mesud'a asker yardım yapamaz bunun yerine para yardımında bulunur. Bizans İmparatorundan beklediği askerî yardımı alamayan Sultan Mesud bu defa kayınpederi Emir Gazi'ye başvurur. Emir Gazi kuvvetlerini Sultan Mesud ile birleştirerek Melik Arap'ın üzerine yürür. Melik Arap, bu iki müttefik kuvvet karşısında başarılı olamaz ve Çukurova bölgesindeki Ermeni Baronu Thoros'a sığınır. (1126) Mücadeleden yılmayan Melik Arap bu sefer Türk ve Ermenilerden oluşturduğu kuvvetler ile Emir Gazi'nin oğlu Melik Muhammed'i ve oğlu Yunus'u esir alır. Esirleri Ankara kalesine hapseder. Bundan sonra Ankara şehri Melik Arap ve Emir Gazi arasındaki mücadelelerde sık sık el değiştirir.¹⁴

1127 yılında Emir Gazi, arka arkaya Melik Arap karşısında başarılı olarak Ankara'yı ele geçirir, oğlu Muhammed ve torunu Yunus'u esaretten kurtarır. En son karşılaşmada Emir Gazi galip gelir ve Melik Arap, Bizans'a sığınmak zorunda kalır. Bundan sonra Anadolu'da Melik Arap'ın siyasî ve askerî faaliyetleri görülmez.¹⁵

Danışmendliler'in Anadolu'daki siyasî ve askerî gücünü zirve noktasına ulaştıran Emir Gazi 1134 yılında ölür. Yerini oğlu Muhammed alsa da kardeşleri Yağlıbasan, Yağan, Aynuddevle ve damadı Sultan Mesud arasında miras kavgaları ortaya çıkar. Bu anlaşmazlıklardan faydalanmak isteyen Bizans İmparatoru İoannes, Sultan Mesud ile iş birliği yaparak Kastamonu ve Çankırı'yı ele geçirir, Ankara şehrinde ise Melik Muhammed'in hakimiyeti vardır. Ancak Sultan Mesud, Melik Muhammed'in uyarıları sonucunda Bizans ile yaptığı anlaşmadan dönerek her iki şehirdeki Bizans tehlikesini bertaraf eder.¹⁶

Sonuç olarak Sultan Mesud, kayınpederi Emir Gazi sayesinde iktidarını korusa da başta Ankara olmak üzere Malatya, Çankırı, Kastamonu gibi önemli Selçuklu şehirlerini Danışmendliler'e kaptırır. Bu duruma göre Anadolu'da siyasi hakimiyet ve üstünlük Danışmendliler'e geçer. Özellikle Emir Gazi'nin Bizans, Haçlılar ve Selçuklu şehzadelerine karşı elde etmiş olduğu üstünlük ve başarılar onu Anadolu'da lider ve belirleyici güç konuma getirir.

¹³ Abû'l-Farac, *a.g.e.*, II, s. 360; Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 282; Turan, *a.g.e.*, s. 168; Koca, *a.g.e.*, s. 140.

¹⁴ Abû'l-Farac, *a.g.e.*, II, s. 360; Turan, *a.g.e.*, s. 169.

¹⁵ Koca, *a.g.e.*, 140, 141; Kırpık ve Erdoğan, *a.g.e.*, s. 210.

¹⁶ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 13; Turan *a.g.e.*, s. 173; Yinanç, *a.g.e.*, s. 248, 249.

Danişmendli-Selçuklu mücadelesi başta Ankara olmak üzere Sivas, Kayseri ve Malatya gibi önemli Orta Anadolu şehirlerinde devam eder. 1143 yılında Anadolu'daki siyasi üstünlüğü Selçuklulara geçirecek önemli fırsatlar ortaya çıkar. Şöyle ki Sultan Mesud'un kayınbiraderi Melik Muhammed ölür. Melik Muhammed'den sonra kardeşleri arasında iktidar mücadelesi başlar. Danişmendli hanedan mensupları arasındaki iktidar mücadelesinden faydalanan Sultan I. Mesud, 1142 yılında başta Ankara olmak üzere eski Selçuklu şehirleri olan Çankırı, Kastamonu, Kayseri ve Malatya'yı kendisine bağlı hale getirir. Böylece Ankara'da on beş yıllık Danişmendli hakimiyeti sona erer ve bu bölgeye en küçük oğlu Şâhinşâh'ı vali olarak atar. Bölgede o dönemden günümüze Yağıbasan (Yakûb Hasan-Çubuk), Durhasan (Çubuk), Emir Gazi (Emirgazi-Kazan), Sancar (Sancar-Kazan) gibi yerleşim yerleri kalır.¹⁷

2. Melik Şâhinşâh'ın Ankara'daki Faaliyetleri ve Kılıç Arslan ile İktidar Mücadelesi

Sultan I. Mesud, II. Ermeni seferinden sonra devlet teşkilatında düzenlemeler yapmak üzere oğullarını Konya'da toplar. Eski Türk hukukuna göre oğullarının her birinin idaresine bir bölge veya şehir verir. Bunlardan en büyük oğlu Kılıç Arslan'a Elbistan ve Maraş'ı vererek kendisine veliaht tayin ederek tören düzenler. Ortanca oğlu Devlet'e hangi şehrin bırakıldığı ve faaliyetlerine dair herhangi bir bilgi yoktur. En küçük oğlu Şâhinşâh'a ise Ankara, Çankırı, Kastamonu ve çevresini bırakır. Ancak bunun dışında Danişmendli beylerinden damadı Zünnûn'un Kayseri'de, diğer damadı Yağıbasan'ın Sivas ve Amasya'da kendisine tabi bir melik olarak hüküm sürmesine müsaade eder.¹⁸

Sultan Mesud veliaht tayini töreninden sonra nisan sonlarında veya mayıs ayı başlarında 1155 tarihinde vefat eder. Veliaht Kılıç Arslan, babasının ölümünden sonra hiçbir engelle karşılaşmaksızın Konya'da tahta oturur. Onun kardeşleri ile ilgili tasarrufları babasının veliaht tayininde belirlemiş olduğu planlamaya uymaz.¹⁹ Zira Kılıç Arslan kendine tabi bile olsa kardeşlerinin varlığını iktidarı önünde büyük bir tehdit ve engel olarak görür. Bu düşünce ile hareket eden Kılıç Arslan daha iktidarının başında taht iddiasında bulunan,

¹⁷ Koca, *a.g.e.*, s. 150, 173, 174; Kırpık ve Erdoğan, *a.g.e.*, s., 211.

¹⁸ Papaz Grigor, *a.g.e.*, s. 312; Niketas, *a.g.e.*, s. 80; Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historiası (1118-1176)*, Haz. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 145; İbnü'l-Esîr (Muhammed b. Muhammed Abdu'l-vâhid es-Seybânî İbnü'l-Esîr), *el-Kâmil fi't- Târîh*, Terc. A. Ağırakça, A. Özaydın, ve M. Tulum, C. XI, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, s. 258; Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 115; Turan, *a.g.e.*, s. 197, 198.

¹⁹ Sultan Mesud'un veliaht tayini ve törenindeki asıl amacı ileride oğulları arasında doğabilecek her türlü anlaşmazlığı önlemektir. Bu amaçla her bir oğlunun idaresine bir vilayet verdi. Sultan Mesud'un planına göre melikler merkezi idareye yani Konya'da bulunan Kılıç Arslan'a bağlı olarak kendilerine verilen bölgeleri idare edecekti.

kendisinden üstün meziyetlere sahip kardeşi Devlet'i²⁰ boğdurtmak suretiyle ortadan kaldırır. Küçük kardeşi Şâhinşâh ise meliklik merkezi olan Ankara'ya kaçmak suretiyle canını kurtarır. Sultanın iktidara gelir gelmez yönetimde gösterdiği şiddet ve kadro değişikliği bununla da kalmaz, kendisine karşı çıkan devlet adamları ve komutanların çoğunu öldürtür. Bunlar arasında babasının komutanı Bahaeddin'de vardır.²¹

Sultan II. Kılıç Arslan saltanatının ilk yıllarında içeride ve dışarıda tahminlerin çok ötesinde güçlenmesi, Anadolu siyasetinde etkin ve belirleyici bir güç olması Bizans İmparatorunu fazlasıyla endişelendirir. İmparator Manuel bu durumu önlemek amacı ile Sultan Kılıç Arslan'a karşı komşu devlet ve beylikler ile ittifak kurar. Bizans'ın isteklerine karşı boyun eğdirilmek istenir. Bu amaçla ilk önce Musul-Halep Atabeyi Nureddin Mahmud, Danişmendliler'den Kayseri hâkimi Zünnûn, Sivas hâkimi Yağıbasan, Malatya hâkimi Zulkarneyn aynı ittifak çatısı altında birleştirilir. Diğer taraftan Kılıç Arslan'ın rakibi durumunda olan Ankara-Çankırı meliki Şâhinşâh, Selçuklu tahtı vaadi ile kandırılarak bu ittifaka dahil edilir.²² Görüldüğü üzere İmparator Manuel, Türk bey ve hükümdarları arasındaki rekabeti kendi lehine kullanır ve Sultan Kılıç Arslan'ı ittifak kuvvetlerinin çok yönlü saldırısına uğratarak, askerî güç ile elde edemediği başarıyı siyaset yolu ile elde eder.

Sultan II. Kılıç Arslan, Bizans İmparatorunun başında bulunduğu müttefik kuvvetlere karşı yaptığı mücadelede başarılı olamaz. Bundan dolayı İstanbul'da gitmeye karar verir. İmparator Manuel ile buluşarak onunla bir anlaşma yapmağa muvaffak olur. Anlaşma şartları tamamen Selçuklu devletinin aleyhinedir hatta uygulanması zor hükümlerle doludur. Ancak Sultan II. Kılıç Arslan bu anlaşma ile Selçuklu devletini tehdit eden Bizans'ı ittifakın dışında bırakır. Böylece batı sınırlarını güvence altına alarak rakipleri ile mücadelede tamamen serbest kalır. Bu noktada ilk olarak Nizameddin Yağıbasan meselesini ele alır. Kılıç Arslan'ın asıl amacı sadece Nizameddin Yağıbasan'ı bertaraf etmek ve cezalandırmak değil aynı zamanda Selçuklu idaresinde Anadolu'da Türk birliği kurmaktır. Bu Selçukluların Anadolu siyasetinin temelidir. Bu amaçla Kılıç Arslan hem ilk harekatta Sivas'ı ele geçirir, hem de Yağıbasan'ı damadı olan Ankara-Çankırı Meliki Şâhinşâh'ın yanına, Ankara kalesine sığınmak zorunda bırakır. Yağıbasan burada Şâhinşâh ile kuvvetlerini birleştirerek tekrar Kılıç

²⁰ Papaz Grigor bu konuda diğer kaynaklarda yer verilmeyen önemli bir bilgi verir. Buna göre; Sultanın diğer iki oğlu daha vardı. Bunlardan birisi Sultan olan (II. Kılıç Arslan) prensen daha alicenap ve güler yüzlü bir şahıstı. (Devlet) Sultan olan prens onu buna razı olmadığını düşünüp ondan korkuyordu. Çünkü o kendisinden daha güçlü bir adamdı. Bundan dolayı fena düşüncelerinin sevkiyle onu bir gece ziyafet ve sarhoşluk esnasında boğdurttu. Papaz Grigor, *a.g.e.*, s. 313.

²¹ Abû'l-Farac, *a.g.e.*, s. 393; Papaz Grigor, *a.g.e.*, s. 313; Turan, *a.g.e.*, s. 197, 198.

²² Kinnamos, *a.g.e.*, s. 214; Koca, *a.g.e.*, s. 192.

Arslan ile mücadele edecek iken 1164 yılında vefat eder. Bu durumdan istifade eden Kılıç Arslan, Ankara ve Çankırı²³ şehirlerinde hakimiyet kurar ve Şâhinşâh'ın üzerine yürür. Şâhinşâh yenilerek Kayseri hâkimi Zünnûn ile Musul-Halep Atabeyi Nureddin Mahmud'a sığınır.²⁴

Şâhinşâh, Nureddin Mahmud tarafından Sultan II. Kılıç Arslan'a karşı Artuklular, Sivas Danişmendli emiri İsmail ve Zünnûn ile birlikte oluşturduğu ittifaka katılır. Ancak 1174 yılında Nureddin Mahmud'un ölümü ile Kılıç Arslan'ın Anadolu siyasetinin önündeki en büyük engel kendiliğinden ortadan kalkar. 1175 yılında hareket geçen Kılıç Arslan, Sivas, Niksar ve Tokat gibi Danişmendli topraklarını ele geçirir. Zünnûn ve onunla hareket eden Melik Şâhinşâh, Kılıç Arslan'a mukavemet edemeyerek Bizans'a sığınır. Bizans İmparatoru ise her iki meliki II. Kılıç Arslan'a karşı kullanmak ister. Bu amaçla melikleri birer Bizans ordusu ile Kılıç Arslan'ın üzerine gönderir ancak başarılı olamaz. Eskişehir yakınında Selçuklu kuvvetleri tarafından pusuya düşürülür. Şâhinşâh ise ancak korku ve panik halinde İmparatorun yanına döner.²⁵

Selçuklu-Bizans mücadelesinde bir dönüm noktası olan 1176 Miryokefalon savaşının siyasî sonuçları olduğu kadar sosyal sonuçları olmuştur. Anadolu'ya yapılan Türkmen göçleri bir tarafta Anadolu'nun diğer tarafta da Ankara şehrinin sosyal yapısını değiştirir. Özellikle Müslüman Türk nüfus şehir merkezine yerleşir ve nüfus çoğunluğunu elde eder. Bu durum dönemin Ankara Metropolitinin şehirde Hristiyan nüfusunun çok azalması dolayısıyla bu yüzden geçim sıkıntısı çektiği bahanesi ile İstanbul Sinodu'na müracaat edip, Amasra Piskoposluğuna atanmasını istemesinden anlaşılmaktadır.²⁶

3. Melik Muhyiddin Mesud'un Ankara'daki Faaliyetleri ve Sulan II. Süleymanşah ile Mücadelesi

Sultan II. Kılıç Arslan'ın en önemli faaliyetlerinden birisi de Anadolu'nun siyasi bütünlüğünü sağlama yönünde göstermiş olduğu başarılarıdır. Ancak saltanatının son yıllarında (1185) artık yetmiş yaşını aşmış, ihtiyarlamış ve sultanlık vazifesini yerine getiremez hale gelmiştir. Bunun için saltanat yükünü oğulları arasında paylaştırarak yaşlılık günlerini rahat ve huzur içerisinde geçirmek ister. Sultan II. Kılıç Arslan eski Türk devlet geleneklerine göre ülkeyi on bir oğlu arasında paylaştırır. Ankara merkez olmak üzere Çankırı, Kastamonu

²³ Abû'l-Farac, Ankara ve Çankırı'nın Selçuklu hâkimiyetine 1169 yılında geçtiğini belirtmektedir. Bu tarihi Niğdeli Kadı Ahmed, II. Kılıç Arslan ile ilgili bahsinde 1168 (H.563) yılını vererek bir nevi teyit eder. Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk*, Incl. ve Terc. Ali Ertuğrul, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s. 439.

²⁴ Abû'l-Farac, *a.g.e.*, s. 406; Papaz Grigor, *a.g.e.*, s. 334; Kinnamos, *a.g.e.*, s. 211, Niketas, *a.g.e.*, s. 83; Koca, *a.g.e.*, s. 198.

²⁵ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 212; Abû'l-Farac, *a.g.e.*, s. 417; Koca, *a.g.e.*, s. 204.

²⁶ Turan, *a.g.e.*, s. 231.

ve Eskişehir'i melik unvanı ile Muhyiddin Mesud'a verir. Muhyiddin Mesud şehzadelik yıllarında hâkim olduğu bölgede faaliyet göstererek, sınırlarını Bizans aleyhinde genişletir. Nitekim bunlardan Safranbolu'yu dört ay kuşatır, en sonunda şehre girer ve burada Türkleri iskân eder. Sultan Mesud'un Kuzeybatı Anadolu'daki faaliyetleri sebebi ile Bizans İmparatoru onunla bir anlaşma yapmak zorunda kalır ve hatta Melik Mesud yapmış olduğu anlaşma gereğince İmparatorun Rumeli'ndeki mücadelelerine yardımcı kuvvet gönderir.²⁷

Devletin yönetim yapısında meydana gelen bu değişikliklerden sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin hukukî durumu şöyle olur: Muhyiddin Mesud ve diğer kardeşleri meliklik bölgelerinde babası II. Kılıç Arslan'a metbu-tabî ilişkisi çerçevesinde hareket edecek her yıl babasının huzuruna çıkarak tabiiyetlerini bildireceklerdi. Her ne kadar babalarına bağlı olsalar da her biri kendi bölgelerinde bağımsız bir hükümdar gibi idiler. Ayrıca Melikler kendi bölgelerinde idari, mali ve askerî bütün işlerini yürüten birer divanları (hükümet) bulunur, kendi adlarına para bastırır, hutbe okutur, inşa ettirdikleri yapılara isimlerini yazdırır, hatta komşu devletlere savaş ve barış ilan edebilir fakat sultan unvanını kullanamazlardı. Zira Kutbeddin Melikşâh, Rukneddin Süleymanşâh, Muizeddin Kayserşâh, Muğîseddin Tuğrulşâh ve 1197 yılında Muhyiddin Mesud adına melik unvanı ile basılmış paralar ve yazılmış kitabeler vardır.²⁸

Kutbeddin Melikşâh, III. Haçlı Seferi esnasında Akşehir'de kardeşi Gıyaseddin Keyhüsrev ile Haçlılara karşı mücadele eder. Bu mücadelede Muhyiddin Mesud'un da bulunma ihtimali vardır. Zira bir Haçlı yazarı Tagenon, Akşehir savaşı esnasında Galatya kralı Melikin on bin kişi başında savaşa gelip katıldığını beyan eder ki bunun Ankara meliki Muhyiddin Mesud olma ihtimali kuvvetle muhtemeldir.²⁹

Tokat meliki Rükneddin Süleymanşâh, 1196 yılında kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i tahtan indirerek sürgüne gönderir. Kendisi de Konya'da tahta çıkarak sultanlığını ilan eder. Muhyiddin Mesud'dan başka bütün kardeşlerini bertaraf eder ve ülkesini idaresi altında birleştirir. Süleymanşâh, Gürcistan seferinden sonra Ankara meliki Muhyiddin Mesud meselesini ele alır. Muhyiddin Mesud Ankara'dan başka Çankırı, Kastamonu, Safranbolu, Bolu ve Eskişehir gibi önemli şehirleri içerisine alan geniş bir coğrafyaya hakimdi. Melik Mesud'un bölgedeki güçlü hâkimiyeti, iyi bir asker ve idareci olması,

²⁷ İbn Bibi, *El-Evâmîrül-Alâiye f'l-Umuri'l-Alaiye*, (çev. Mürsel Öztürk), C. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, 41; Niğdeli Kadı Ahmed, *a.g.e.*, s. 439; Turan, *a.g.e.*, s. 217; Koca, *a.g.e.*, s. 236.

²⁸ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 41; Niğdeli Kadı Ahmed, *a.g.e.*, s. 439; Turan, *a.g.e.*, s. 217, 218; Yinanç, *a.g.e.*, s. 333.

²⁹ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, XII, s. 51; Koca, *a.g.e.*, s. 238; Turan, *a.g.e.*, s. 223.

Süleymanşâh'ı fazlası ile endişelendirir. Bu sebeple ikinci Gürcistan seferi öncesi arkasını emniyet altına almak ister ve kardeşini Ankara'da kuşatır. Üç sene boyunca muhasara makineleri ile kuşatılan şehirde erzak ve mühimmat sıkıntısı baş gösterir. Mesud şehir halkı sıkıntı çekmesin diye kardeşi Süleymanşâh ile müzakere eder. Ankara dışındaki toprakları kardeşine vermeyi teklif etti ise de onu ikna edemez. Sonunda anlaşmaya varılır. Buna göre Muhyiddin Mesud hâkimiyeti altındaki toprakları Süleymanşâh'a devredecek, buna karşılık Süleymanşâh da ona Bizans'a yakın bölgede bir kale verecektir. Anlaşmaya göre Süleymanşâh 1204 yılında şehri teslim alır. Melik Mesud, oğulları ve maiyeti ile kendisine bırakılan kaleye gitmek üzere Ankara'dan ayrılır. O, Yolda Süleymanşâh tarafından gönderilen bir müfreze tarafından ortadan kaldırılır. Süleymanşâh yaptığı bu mücadele sonunda "meliklik" unvanını kaldırarak Türkiye Selçuklu Devleti'nin birliğini sağlar.³⁰

Sonuçta, Sultan II. Kılıç Arslan ülkeyi on bir oğlu arasında paylaştırırken Ankara ve çevresini Muhyiddin Mesud'a verir. Muhyiddin Mesud yaklaşık 17 (1186-1204) yıl Ankara'da meliklik yapar³¹ Bu dönemde Ankara ve çevresine Türkmen nüfus yerleştirilerek buranın sosyal gelişimine imkân sağlar. Böylece Ankara'nın sosyal ve siyasî çehresi değişir. Yüksek tahsil ve ilim ile yetiştirilen Muhyiddin Mesud, bir taraftan Bizans sınırında gaza ve cihat faaliyetlerinde bulunurken diğer taraftan da edebiyat ve sanat ile uğraşmayı ihmal etmez. Bu amaçla sanat ve edebiyat ehlini Ankara'ya davet ederek şehrin ilim ve kültür hayatını canlandırır. Ankara'da yetişen ilim ve sanat erbabı "Engüriye" lakabı ile şöhret bulur. Bedî-i Engüriyeî, Muhyevî-i Engüriyeî, Mahmud-i Engüriyeî gibi ünlü şairler yetişir. Böylece Ankara şehri ilim, kültür ve sanat merkezi haline gelir.³²

4. Melik Alâeddin Keykubâd'ın Ankara'ya Gelişi ve İzzeddin Keykâvus ile Mücadelesi

Sultan II. Süleymanşâh'ın II. Gürcistan seferi esnasında (1204) beklenmedik ölümü dolayısıyla devlet adamları henüz on bir yaşında bulunan oğlu Kılıç Arslan'ı tahta geçirirler. Alınan muazzam tedbirlere rağmen Uç beylerinin tam desteğini alan Gıyaseddin Keyhüsrev, yeğeni Kılıç Arslan'ı tahttan indirerek, ikinci defa Selçuklu tahtına geçer (1205).³³

³⁰ Abû'l-Farac, *a.g.e.*, s. 485, 486; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, XII, s. 166; Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 17, 18; Kırpık ve Erdoğan, *a.g.e.*, s. 211, 215; Koca, *a.g.e.*, s. 263; Turan, *a.g.e.*, s. 261, 262.

³¹ Mehmet Ali Hacıgökmen, "Ankara'da Ahi Hakimiyeti (1330?-1361)", *Türkler*, C. VI, 2002, s. 830.

³² Turan, *a.g.e.*, s. 261.

³³ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 106, 107; Koca, *a.g.e.*, s. 285, 286.

Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev tahta geçtikten sonra Anadolu'nun siyasî birliğini sağlar, Harput Artukluları, Sümeysat Eyyubi melikleri, Erzincan Mengücek beyleri, Erzurum Selçuklu kolu (Tuğrulşah) ve Çukurova Ermenileri Selçuklu tabiiyetine girer. Anadolu'nun kuzeyinde (Samsun) ve güneyinde (Antalya) ithalat ve ihracat limanları ele geçirilir. Bu limanlara ulaşan ticaret yollarının güvenliği sağlanır ve Anadolu uluslararası ticaretin merkezi haline gelir.³⁴

Gıyaseddin Keyhüsrev, İznik Rum İmparatoru Laskaris'e karşı 1211 yılında Akşehir'de savaşı kazanırken, şahsi güvenliğini sağlamakta gösterdiği ihmal ve tedbirsizlik sonucu hayatını kaybeder. Geride İzzeddin Keykâvus, Alâeddin Keykubâd ve Celâeddin Keyferudun adlarında üç erkek çocuk bırakır. Bunlardan İzzeddin Keykâvus, Konya'da toplanan devlet adamlarının ortak kararı sonucunda tahta çıkartılmaya karar verilir. Kararlarını uygulayabilmek amacı ile Konya'dan Kayseri'ye gelen devlet adamları burada İzzeddin Keykâvus'u tahta çıkarıp, adına cülus töreni düzenlerler.³⁵

İzzeddin Keykâvus, Kayseri'de tahta çıkış törenini yapıp üç gün süren, babasının yas merasimini yerine getirdikten sonra beylerine rütbeleri ölçüsünde hila't ve unvanlar verir. İktâ ve mülklerinin menşurlarını yeniler. Hazırlıklarını tamamlayan Keykâvus, tam devletin merkezi Konya'ya hareket etmek üzere iken Tokat meliki Alâeddin Keykubâd tarafından ansızın kuşatılır. Tahtı ve tacı daha saltanatının ilk günlerinde tehlikeye düşer. Diğer taraftan, İzzeddin Keykâvus kadar iddialı ve kararlı olan Alâeddin Keykubâd, kardeşini bertaraf edebilmek ve amacına ulaşabilmek için amcası Erzurum hükümdarı Muğîseddin Tuğrulşâh'ı, Uç beylerinden Zahiriddin İli'yi ve Ermeni Baronu Leon'u ittifak dahilinde yardıma çağırır. Sonunda bu üç müttefiki, kuvvetleri ile kendisine katılır.³⁶

Kayseri kuşatması sebebi ile son derece sıkıntılı anlar yaşayan İzzeddin Keykâvus, kuşatmanın uzaması, kardeş kanının dökülmesi, şehir halkında huzursuzluğun artması sonucunda çaresizlik ve ümitsizliğe düşer. Bir zamanlar büyük yardımlarda bulunduğu ve dostluk ilişkileri içerisinde olduğu Pervane Zahirreddin İli'nin, Alâeddin Keykubâd taraftarı olması onu daha da üzer ve endişelendirir. Sultan bu tehlikeli durum karşısında Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı, Mübarizeddin Behremşah, Emir-i Ahur Zeyneddin Başara gibi güvendiği beyleri ve komutanları huzuruna çağırarak meseleyi istişare eder. Onlara şehri gece yarısı terk edip Konya'ya ulaşmayı, orada uç beylerinin ve askerlerinin

³⁴ Turan, *a.g.e.*, 277, 280, 285, 287.

³⁵ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 133; Niğdeli Kadı Ahmed, *a.g.e.*, s. 441; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Alâeddin Keykubâd ve Zamani*, Haz. Salim Koca, Sinan Tarifçi, Kronik Yayınları, İstanbul 2020, s. 101; Turan, *a.g.e.*, s. 294.

³⁶ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 134; Köymen, *a.g.e.*, s. 107; Turan *a.g.e.*, s. 294.

desteği ile tahtını kurtarmayı düşündüğünü söyler. Ancak devlet adamları ve komutanlar bu planı tehlikeli bularak Sultan İzzeddin Keykâvus'u vazgeçirirler. Bu toplantıdan sonra Kayseri şahnesi Celâleddin Kayser, Sultan'ın huzuruna çıkarak müttefikleri birbirinden ayırmanın mümkün oluşunu böylelikle Alâeddin Keykubâd'ın güçsüz düşürülerek tehlikeden kurtulunabileceği teklifinde bulunur. Bu teklifi kabul eden Keykavus, bu iş için Celâleddin Kayser'i görevlendirir. Oldukça etkili ve kurnaz bir devlet adamı olan Celâleddin Kayser, Ermeni Baronu Leon'u on iki bin Mısır altını değerinde bir destarçe ve on iki bin mud tahıl karşılığında ittifaktan ayrılıp ülkesine gitmeye ikna eder.³⁷

İzzeddin Keykâvus ile anlaşan Leon, ertesi gece gizlice savaş meydanını terk ederek ülkesine döner. Bu durum Alâeddin Keykubâd ve Mugîseddin Tuğrulşâh üzerinde şok etkisi yaratır. Keykubat'ın ittifak grubu dağılmaya başlar. Mugîseddin Tuğrulşâh, kardeşi Kayserşâh'ın ülkesine saldırabileceği bahanesi ile ittifaktan ayrılıp, ülkesinin yolunu tutar. Keykubat'ın müttefik ordusunun dağıldığını gören İzzeddin Keykâvus, Kayseri kalesindeki askerlerini harekete geçirir. Kaledeki askerler sürpriz bir baskın gerçekleştirerek Keykubat'ın ordusunu yener. Mücadeleyi kaybeden ve canını kurtarmak isteyen Alâeddin Keykubâd, kaçarak Ankara'nın (Engüriye) yolunu tutar. Şehri ele geçirerek, savunma tertibatı alır.³⁸

Tahtını ve hayatını son anda kurtaran İzzeddin Keykâvus, Alâeddin Keykubâd'ı takip edemeyerek, meseleyi daha ileri bir tarihe bırakır. Zira biran evvel Selçuklu ülkesinde iktidarını kurması ve yerleştirmesi gerekir. Bu nedenle süratli bir şekilde hareket eden Keykâvus, devlet işlerini düzenleyerek kuşatma esnasında, kurtulmasında büyük pay sahibi olan Celâleddin Kayser'e Pervanelik makamını, Malatya'yı Hüsâmeddin Yusuf'a, Elbistan'ı da Mübarizeddin Behremşâh'a verir. Kayseri'deki işlerini süratle tamamlayan İzzeddin Keykâvus, Aksaray'da birkaç gün dinlendikten sonra Konya'ya hareket eder. Konya ile Sultan Hanı arasındaki Obruk mevkiine geldiğinde devlet büyükleri, Konya'nın ileri gelenleri ve ahiler tarafından törenle karşılanır, saygı ve sevgi gösterileri ile Konya'da tahta çıkarılır (Temmuz 1211). Bir hafta süren tahta çıkma merasiminden sonra uç beyleri, sübaşılar ve diğer beyler birer birer gelip itaatlerini arz ederler. Sultan İzzeddin Keykâvus saltanat hukukuna göre onlara hila't verir, emirlerin emlak ve ikta menşurlarını yeniler. Tutuklular için genel af çıkartmak suretiyle yeni bir dönem başlatır.³⁹

Sultan İzzeddin Keykâvus devlet işlerini düzene koyar, Halife Nasır Li-dinillah ile ilişkiler kurup İznik Rum İmparatoru Laskaris ile anlaşma yapar.

³⁷ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 137, 138; Köymen, *a.g.e.*, s. 110, 111; Koca, *a.g.e.*, s. 307; Turan, *a.g.e.*, s. 294.

³⁸ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 138, 139; Köymen, *a.g.e.*, s. 111.

³⁹ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 138, 139; Yazıcıoğlu Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçûk*, (haz. Houtsma), C. III, E.J. Brill, Leiden 1902, s. 105, 106; Köymen, *a.g.e.*, s. 112; Turan, *a.g.e.*, s. 295, 297.

Buna rağmen İzzeddin Keykâvus, Ankara kalesine yerleşen güçlü ve muhteris kardeşi Alâeddin Keykubâd'ın tehdidinden kurtulamaz. Bunun için devlet büyüklerini ve komutanları huzuruna davet eder. Keykavus bu toplantıda düşüncelerini şu şekilde açıklar: *“Kardeşim Ankara’da olduğu sürece güvenlik ve huzur içerisinde kalır. Bizim güvenimizin ve huzurumuzun kaynağı ise onun oradan atılmasına bağlıdır. Bu fitnenin kökünü kat’i bir şekilde kazımak, memleket ve saltanat işlerinin en gereklisidir. Bu hadiseden tamamen kurtulmadıkça başka bir iş yapmak, başka bir işe başlamak asla doğru değildir”*.⁴⁰

Sultanın huzuruna gelen devlet büyükleri ve komutanlar onun fikirlerini isabetli bulurlar ve oy birliği ile kabul ederler. Bundan sonra ülkenin her tarafındaki beylere, meliklere, boy beylerine, taraftarlara ve Uç beylerine fermanlar göndererek emirlerindeki askerlerle gelip Konya ovasında toplanmaları emredilir. Kısa süre içerisinde Selçuklu ordusuna katılanlar arasında Sağ Kol Uç Beylerbeyi Hüsameddin Çoban, Sol Kol Uç Beylerbeyi Seyfeddin Kızıl ile Türk, Rum, Arap ve Ermeni askerlerinin en seçkinleri vardır.⁴¹

Sultan İzzeddin Keykavus, Konya’da toplanan ordusunun başına geçerek yakma ve yıkma silahları ile Alâeddin Keykubâd'ın üzerine yürür. Kısa sürede Ankara’ya ulaşan Keykâvus, kardeşinin kaleden kaçmasına fırsat vermeyecek şekilde kaleyi dört cepheden kuşatır (1212). Bu öyle bir kuşatmadır ki askerlerin heybeti görenleri ve akıl sahiplerini şaşkınlığa ve hayrete düşürür. Durumdan haberdar olan Alâeddin Keykubâd, surları ve kaleyi tahkim eder. Orduyu denetleyerek savaş düzenine sokar, şehir halkının gönlünü alıp, onların vefa ve bağlılıklarını artırmak için çaba sarfeder.⁴²

Kuşatmanın ilk günü taraflar arasında teke tek mücadele yapılır. Emîr-i Candâr Mübarizeddin İsa ile kardeşleri kuşatılan şehirden çıkararak meydana gelir. Mübarizeddin İsa, çocukluk yıllarından beri düşmanlık ve kin beslediği Emîr-i Candar Necmeddin Behremşah’ı yüksek ses ile teke tek savaşa çağırır (mübareze). Necmeddin Behremşah, Sultan İzzeddin Keykâvus’tan izin alarak meydana çıkar. Baştan aşağı zırhlı olan iki emir önce mızraklar ile kıyasıya savaşır, mızraklar kırılınca bu defa ellerine ağır gürzler alırlar. Gürzlerle de yenilemeyince ellerine kılıçlarını alırlar. Melik Alâeddin Keykubâd, Mübarizeddin İsa’yı çavuşları vasıtası ile geri çağırıncaya mücadele yenen ve yenilen belli olmadan sona erer. Necmeddin Behremşah, Sultan İzzeddin Keykâvus’un katına geri döndüğünde başarılı mücadelesinden dolayı *“has hil’at”* ile ödüllendirilerek, makamını ve rütbesini yükseltir.⁴³

⁴⁰ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 154; Yazıcızâde Ali, *a.g.e.*, s. 115, 116.

⁴¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 154; Yazıcızâde Ali, *a.g.e.*, s. 115, 116; Kırpık ve Erdoğan, *a.g.e.*, s. 211, 216.

⁴² İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 155; Koca, *a.g.e.*, s. 312.

⁴³ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 155; Yazıcızâde Ali, *a.g.e.*, s. 117.

Bundan sonra mancınık gülleleri ve ok yağmuru ile kale kuşatılır. Sarp kayalıklar üzerine kurulu Ankara kalesine lağım atılmadığı için kuşatmada mancınıklar önemli rol oynar. Muhasara yolu ile kalenin alınmasının güç olacağını ve kuşatmanın uzayacağını anlayan İzzeddin Keykâvus, dışarıdan yardımları keserek kalenin kendiliğinden teslim olmasını ister. Bu amaçla kışı geçirmek üzere şehrin önüne Sultan Meydanı'nda binalar ve barakalar inşa ettirir. Sultan bu binaları kale düşünceye kadar karargâh ve saray, kale düştükten sonra da medrese haline getirmek ister.⁴⁴

Sultan İzzeddin Keykâvus ordusu ile bütün kışı şehrin önünden inşa ettirmiş olduğu bina ve barakalarda geçirir. Diğer taraftan dışarı ile irtibatı kesilen ve yardım alamayan Melik Alâeddin Keykubâd, Halep Emiri Melik Zahir'e başvurarak, kardeşi ile arasında barışın tesis edilmesi için arabulucu olmasını ister. Onun bu isteğini kabul eden Melik Zahir, İzzeddin Keykâvus'a elçi gönderir. Keykâvus, Eyyubi elçisinin barış teklifini iç işlerine müdahale kabul ederek reddeder. Ayrıca Keykubad'ın Papa nezdindeki yardım çağrısı da sonuçsuz kalır.⁴⁵

1212 yılının ilk baharında başlayan kuşatma, 1213 yılının bahar ayına kadar devam eder. Diğer taraftan uzun süre dışarı ile irtibatı kesilen şehir halkı arasında sıkıntı ortaya çıkar. Sonuna kadar mücadele etme azminde olan Alâeddin Keykubad, kendi aralarında toplanıp teslim olma kararı alan şehir ileri gelenlerinin isteğini kabul etmek zorunda kalır. Kardeşi İzzeddin Keykâvus'a gönderdiği elçi vasıtasıyla kendisinin ve kale halkının canına dokunulmaması ve bu hususta ağır yeminler yapılması (ahd-ı peymaân) şartı ile teslim olacağını bildirir. Keykâvus, kardeşinin şartlarını kabul edip, Uç beylerbeyi Hüsameddin Çoban ve Seyfeddîn Kızıl, komutanlardan Seyfeddîn Ayaba ve Celâleddin Kayser'in hazır olduğu toplantıda bir anlaşma yazdırarak elçiye teslim eder. İzzeddin Keykâvus ve Alâeddin Keykubâd'ın yetiştirilmesinde büyük pay sahibi olan ve şehzadelere atabeylik yapan Seyfeddîn Ayaba, taraflar arasında arabuluculuk yapar. Seyfeddîn Ayaba'nın nezaretinde kalenin teslim işleri başlar. Önce saltanat sancak ve bayrağı büyük bir haşmetle kale burcuna çekilir. Şehir halkının gönlü alınır ve padişah dergâhından yapılan güzel vaatlerle destekleri sağlanır. Melik Alâeddin Keykubâd ise padişahlık sarayından şehir iğdişlerinden birinin evine nakledilerek, gözaltına alınır. Böylece Alâeddin Keykubâd'ın meliklik günleri sona erer ve tutukluluk günleri başlar. Birkaç gün sonra Sultan İzzeddin Keykâvus Ankara şehrine girer.⁴⁶

Sultan İzzeddin Keykâvus kardeşi Alâeddin Keykubâd'ı öldürtmek istese de Hocası Mecdeddin İshak'ın tavsiyesi ile bu düşüncesinden vazgeçer. Ancak

⁴⁴ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 156, 157; Yazıcızâde Ali, *a.g.e.*, s. 117.

⁴⁵ Koca, *a.g.e.*, s. 313; Kırpık ve Erdoğan, *a.g.e.*, s. 217.

⁴⁶ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, s. 157, 158; Köymen, *a.g.e.*, s. 115, 116.

Keykubât'ı destekleyen devlet adamları ve komutanlar cezalandırılmaktan kendilerini kurtaramazlar. Sultanın emri ile saçları ve sakalları tıraş ettirilen bu devlet adamları ve komutanlardan her biri bir ata bindirilip şehrin sokaklarında gezdirilmek suretiyle tahkir edilir iken arkalarından yürüyen iki muhafız tarafından devamlı kamçılanırlar. Tellâllar ise "Sulana ihanet edenin cezası budur" şeklinde sözlerle yapılan cezalandırmayı ilan edeler.⁴⁷

Melik Alâeddin Keykubâd tutuklu bulunduğu evden alınarak Seyfeddin Ayaba'nın gözetiminde Malatya yakınlarında bulunan Minşar kalesine götürülür ve orada hapsedilir. Seyfeddin Ayaba, Keykubât ve maiyetini adı geçen kalenin komutanına teslim eder. Böylece Sultan İzzeddin Keykâvus son derece tehlikeli gördüğü rakibinden kurtulur ve ülkenin tek ve rakipsiz hükümdarı haline gelir. Alâeddin Keykubâd için ise korku ve endişe dolu yedi yıllık mahkûmiyet hayatı başlar.⁴⁸

Sonuç

Ankara şehri kuruluş yıllarından itibaren jeopolitik konumu dolayısıyla her zaman önemini korumuş stratejik bir şehirdir. XI. yüzyılda Ankara Bizans devleti için güçlü istihkamları sayesinde Türklere karşı yapılan seferlerde ileri karakol vazifesi görür. Şehir ilk defa Malazgirt savaşından sonra, 1073 yılı içerisinde Selçuklu hakimiyetine girer.

Selçuklu şehzadelerinin Ankara'daki ilk mücadelesi ise I. Kılıç Arslan'ın oğlu Melik Arap'ın Ankara ve Çankırı şehirlerini ele geçirmesi ile başlar. İktidarının ilk yıllarında kendisinin kardeşlerini bertaraf edecek gücü yoktur. Bu amaçla Sultan Mesud iktidarını tesis edebilmek amacı ile kayınpederi Danişmendli Emir Gazi'nin gücünü kullanır. Bu mücadeleler esnasında Ankara, Melik Arap'ın sığınabileceği müstahkem bir kale vazifesi görür.

Miryokefalon Savaşı (1176) Anadolu'daki siyasî ve sosyal dengeleri tamamen değiştirir. Bundan dolayı Bizans-Selçuklu ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır. Güç ve hakimiyet el değiştirir ve Ankara'da siyaseten kesin bir şekilde Selçuklu hâkimiyeti sağlanır. Sosyal açıdan da yapılan göçler sonucu Müslüman-Türk nüfus yerli halka karşı çoğunluğu elde eder. Sonuçta Ankara şehri Selçuklu şehzadelerinin ve beylerinin birbirleri ile mücadele ettikleri ve iktidarın belirlenmesinde önemli rol oynayan bir mekandır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu çalışma tek yazarlı olduğundan dolayı yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

⁴⁷ Turan, a.g.e., s. 301.

⁴⁸ İbn Bibi, a.g.e., I, s. 160; Yazıncızâde Ali, a.g.e., s. 117; Koca, a.g.e., s. 314; Kırpık ve Erdoğan, a.g.e., s. 217.

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır

Kaynakça

Akyol, Hasan, "Ankara'nın Türk Hâkimiyetine Girişi ve Şehrin İlk Türk Fatihî", *Bellekten*, C. 80, S. 287-289, (2016), ss. 757-771.

Anna Komnena, *Alexiad (Malazgirt'in Sonrası)*, Çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınları, İstanbul 1996.

Baykara, Tuncer, "Batı Anadolu'da Bir Peçenek Beği: Kızıl Beğ," *Bellekten*, C. 62, S. 235, (1998), ss. 735-745.

Baykara, Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

Cahen, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul 1994.

Danışmend Gazi Destanı (Dânişmend-nâme), Haz. Necati Demir, Niksar Belediyesi Yayınları, Ankara 2012.

Darkot, Besim, "Ankara", *İslam Ansiklopedisi (MEB)*, I, Ankara 1979, ss. 437-453.

Demirkent, Işın, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

Hacıgökmen, Mehmet Ali "Ankara'da Ahi Hakimiyeti (1330?-1361)", *Türkler*, C. VI, (2002), ss. 830-836.

Hacıgökmen, Mehmet Ali, *Ahiler Şehri Ankara*, Kömen Yayınları, Konya 2011.

Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historiası (1118-1176)*, Haz. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

İbn Bibi, *El-Evâmîrul-Alaîye fi'l-Umuri'l-Alaiye*, Çev. Mürsel Öztürk, C. I, II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

İbn Kalânîsî, *Zeyl Târih-i Dimaşk (Şam Tarihine Zeyl)*, Çev. Onur Özatağ, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020.

İbnü'l-Esîr (Muhammed b. Muhammed Abdu'l-vâhid es-Seybânî İbnü'l-Esîr), *el-Kâmil fi't- Târih*, Terc. A. Ağırakça, A. Özaydın, ve M. Tulum, C. XI, XII, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.

Kesik, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

Kırpık, Güray-ERDOĞAN, Abdülkerim, *Şehr-i Kadîm Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2015.

Koca, Salim, *Türkiye Selçukluları Tarihi (Sultan Alparslan'dan Uluğ Keykubâd'a)*, Berikan Yayınları, Ankara 2016.

Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Alâeddin Keykubâd ve Zamanı*, Haz. Salim Koca, Sinan Tarifçi, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

Maalouf, Amin, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Ali Berktay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.

Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü'ş-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk*, Incl. ve Terc. Ali Ertuğrul, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

Öngül, Ali, *Selçuklular Tarihi-2 (Anadolu Selçukluları ve Beylikler)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2014.

Özaydın, Abdülkerim, "Ankara (İslami Dönem)." *DİA*, C. III, Ankara 1991, ss. 203-204.

Sevim, Ali, *Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990.

Sevim, Ali, *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk, Aksungur*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990.

Turan, Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

Turan, Osman, *Türkiye Selçukluları Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.

Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. H. D. Andreasyan, Notlar: E. Dulaurer, H. Yinanç, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Yazıcıoğlu Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçûk*, Haz. Houtsma, C. III, E.J. Brill, Leiden 1902.

Yinanç, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I*, Haz. Refet Yinanç, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.